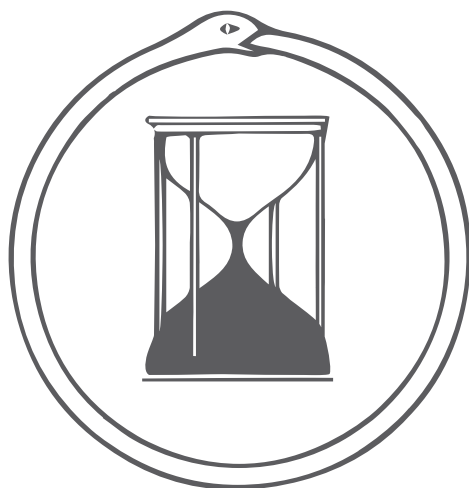

SZOFIJA
ANDRUHOVICS

FELIX AUSTRIA

FORDÍTOTA:
MIHÁLYI ZSUZSA

TYPOTEX

VISEGRAD
LITERARY
AWARDS

Visegrad Fund

A könyv a Nemzetközi Visegrádi Alap támogatásával, a pozsonyi Comenius Egyetemen működő Visegrad Eastern Partnership Literary Award projekt keretében jelent meg.

Софія Андрухович: Фелікс Австрія

Copyright © Szofija Andruhovics, 2014

Lviv, Vydavnytstvo Staroho Leva, 2014

Hungarian translation © Mihályi Zsuzsa, 2017

A fordítás a lengyel kiadás alapján készült.

Hungarian edition © Typotex, Budapest, 2017

Engedély nélkül semmilyen formában nem másolható!

ISBN 978 963 279 932 2

ISSN 2064–2989

ТYPOTEX VILÁGIRODALOM

Sorozatszerkesztő: Sosity Beáta

Kedves Olvasó!

Köszönjük, hogy kínálatunkból választott olvasnivalót!

Újabb kiadványainkról, akcióinkról a www.typotex.hu

és a [facebook.com/typotexkiado](https://www.facebook.com/typotexkiado) oldalakon értesülhet.

Kiadja a Typotex Elektronikus Kiadó Kft.

Felelős vezető: Votisky Zsuzsa

Főszerkesztő: Horváth Balázs

Szerkesztő: Pataky Péterné

Tipográfia, borító: Kiss Barnabás

Művészeti vezető: Sosity Beáta

Nyomta és kötötte: Kódex Könyvgyártó Kft.

Felelős vezető: Marosi Attila

1900. I. 9.

Nincs egy perc nyugalom ebben a házban. Különösen a téli ünnepek idején nagy a nyüzsgés. Egymást követik a bálók: szerelők mulatsága a színházteremben, az első „gyapjúestély”^{*} a Moniuszko Zenei Társaságnál, diákrendezvény a kaszinóban, jelmezbál a helyi Súlyom egyesület szervezésében, így telik az előttünk álló két hónap. Szilveszterkor a Városi Kaszinóban alig huszonnyolc pár táncolta a nyitó francia négyest. Sok vendég volt viszont a Csillagban és a Polgári Egyletben. Beszélük, hogy vidáman mulattak az itteni zsidók a maguk klubjában. Mint mindig, most is Ester Funkelstein doktornét választották meg báلكirálynőnek – és joggal: ha végigmegy az utcán a sudár doktorné, nincs ember, aki ne fordulna utána, ne állna meg, ne mérné végig; aztán megmarad a képe az emlékezetükben, mint egy bánatos dallam.

Adela szereti a társasági összejöveteleket, és engem is elcipel magával mindenhova. Nem szívesen

^{*} A galíciai városokban népszerű táncos összejövetel, ahol a hölgyek – a nehéz időkre való tekintettel – kifejezetten szerény ruhákban jelentek meg.

megyek, mert pontosan tudom, mit puszognak a tüllruhás kisaszszonykák a háta mögött: „Adèle Anger a cselédlánnyal jár bálozni, pedig hozzáment egy ruszin koporsófaragóhoz” –, de Petro sosem kíséri el, én meg hogyan engedhetném el egyedül.

Petro nem koporsófaragó. Szobrokat készít sírokra és temetői kápolnába. És ezek a kisaszszonyok mind keserű könnyeket hullatnak, még az orruk is belevörösödik, ha a temetőben Petro bánatos anygalkáit vagy befont hajú, mindörökre mozdulatlaná dermedt márványleányait látják.

Petro Kazimierz Bębnowicznál dolgozik, a Sapieha utcában, a hegyes tornyú német kirchével* szemben. Ott, ahol nyárfasor vezet a temetőhöz.

De most a székesegyházunknak készülő márvány megmunkálását fejezi be: a főhajóban sötétzöld lesz, az oldalhajókban törtfehér. Azt mondja, az ikonosztázt már megfestették és bearanyozták. Gázlámpákat szerelnek be.

Mindennap odaviszem az ebédet: véres hurkát, füstölt szalonát, babot, májgombócot, krumplilángost, zöldborsós fasírtot. Alig takarítják az utakról a havat, minduntalan hóbuckákba ütköznek a konflisok. Már három után sötétedni kezd, de a lámpagyújtónak nem sürgős a lámpagyújtás. Lépten-nyomon olcsó vodkától feltüzelt alakok gyülekeznek. Ritka ajándékkal lepte meg őket a helyi propináció:** hatvanhat krajcárért adnak egy litert. Ennyi pénzből jóllakni nem lehet, de úgy leihatja magát az ember, hogy nemcsak az éhséget felejt el, hanem a tulajdon neve után is hiába kutat a fejében.

Aztán nem tudják, mihez kezdjenek magukkal. Ma éjszaka az ablak alatt ténfergett egy ilyen mihaszna, óbégatott, hogy engedjük

* kirche – itt: lutheránus templom

** propináció – a galíciai földbirtokosok monopóliuma az alkohol, főleg a sör és a tömény szesz előállítására és árusítására a maguk birtokán

be éjszakára. Azt bömbölte: nincs hol aludnom, fázik a lábam. Aztán megtalálta a helyet, ahol felmelegedhet: begyűjtötte a rendőrség, ott biztos jól befűtöttek neki.

Az utóbbi időben annyi tolvaj, szélhámos, gazember jár körülöttünk, hogy alig merészkedünk ki az utcára. Jobb lenne befalazni magunkat a házba, ki se dugni az orrunkat. Bár néha az is eszébe jut az embernek: ki mondta, hogy otthon biztonságban vagyunk? Ki mondta, hogy ott nem les ránk egy bandita – valaki, akinek bizalommal kínálsz fel védtelen nyakadat?

Petro azt mondja, a hírek szerint az ozerjani Szent Anna-templomból eltűnt a műemlék szentségtartó. És most sincs semmi nyom, nincsenek tanúk, minden zár és retesz zárva az ajtókon, az ablakok sértetlenek, odabent rend van. Mintha csak a falon mentek volna át a fénylő angyalok, és vitték volna magukkal a nagy értékű tárgyat a mennybe, hogy azzal dicsérjék Jézus Urunkat.

Elég régóta tart már ez: Mikulinciben, ahol épp most hozták rendbe a templomot a tűzvész után, két aranypaténa* vált köddé, az egyik a betlehem-i jászol, a másikon az Úr sírja volt látható. Épp előző nap rejtette el titokban a pap meg a diakónus egy vasalt ládába. Aztán jajgat reggel a diakónus: a láda tárva-nyitva, üres, az egyetlen kulcs a papnál van, most mind a ketten a fogdában ülnek.

A baziliánus atyáknál, a bucsacsi Szent Kereszt Felmagasztalása kolostorban, a Fedir-hegyen pedig a következő történt: Benedikt novícius hajnali háromkor lépett ki a cellájából a templomtól jobbra eső épületben, és az istállóba indult, hogy enni adjon a lovaknak, amikor a fal mögül, melyet aranyozott korinthusi oszlopfókkal megkoronázott pilaszterek díszítenek, mint egy 18. századi vallásos temperafestményen, angyalszárnyak suhogását hallotta. Egy pillanatig sem kételkedett abban, miféle neszeket

* paténa – ostyartartó tányérka a római katolikus liturgiában

hall. Mintha galambok lettek volna a harangtoronyban, mondta Benedikt, csakhogy ezek a madarak ember nagyságúak lehettek.

Reggel felfedezték, hogy nyomtalanul eltűnt egy hajtincs Keresztelő János levágott fejről, Szent Mundícia ereklyéi, a töviskoszorú töviszei és a szivacsdarab, amelyről ecettel itatták Jézust. Mindezeknek a felbecsülhetetlen értékű tárgyaknak lába kelt, a drágakő-berakásos aranyládikóval együtt.

Dávid Móse rebe, a csortkivi Tórakutatók Társaságának alapítója arról számolt be, hogy nyoma veszett a Régi Zsinagóga titkos rejtkehelyén tárolt ívelt lábú, növénymotívumokkal díszített, ezüst cukortartónak, amelyben az etrog* gyümölcsét tárolták. Tulajdonképpen valami egész más volt benne – de ez, mondta a rebe, olyan titok, amelyet semmi szín alatt nem szabad kibeszélni.

Amikor a brodi zsinagógában (a nyitott ajtók és az áldott emlékü bölcse, Baál Sém Tóv** városában) lába kelt egy réges-régi kidduskehelynek, egy felemelt lábú aranyoroszlánnal díszített hanukiának és egy smaragdberakásos jádnak,*** valakinek váratlanul eszébe jutott a vándor Brodersängerek**** pantomimja, amely azt beszélte el, hogyan viszi népét Szabaot, a Seregek Ura az Égi Jeruzsálembe: először a tárgyakat helyezi át, aztán a templomokat, az állatokat és a lakóházakat, az emberek pedig ámulnak, mert nincs magyarázat az eltűnésükre. Aztán levegőbe emelkednek a szentek, a bölcsek, a zenészek, a gyerekek, míg végül nem marad egyetlen zsidó sem a bűnös földön.

* etrog – citrusalma, a szukkot ünnepére készített csokrot alkotó négy növény egyike

** Baál Sém Tóv – eredeti nevén Jiszráél ben Eliézer (1700–1760) cádik, a lengyel haszidizmus első tanítója

*** kidduskehely – a szombat és más ünnepek alkalmával, rituális célokra használt vörösboros kehely; hanukia – kilencágú gyertyatartó, amelyen a hanukát megelőző nyolc napon gyújtanak gyertyát; jád – a Tóra olvasásához használt, kéz alakú mutató

**** Brodersängerek – brodi vándorénekesek és -színészek, akik pantomimmal, tréfákkal és táncsal kísért előadáson mutattak be jiddis nyelvű zsidó népi énekeket

Mindezek az aggasztó események nem tanúskodhatnak másról, mint arról, hogy világunk a végnapjait éli. Mindjárt fúj egyet, élvezettel kinyújtózik egy Titokzatos Valaki – aztán felébred. Ugyanebben a pillanatban a bűbájainkkal és varázsainkkal, félelmeinkkel, jajsza-vainkkal, szenvedélyeinkkel és könnyeinkkel együtt mindannyian elenyészünk. Szertefoszlunk az égben, mint a tűzvész fojtó fekete füstje.

Azért gondolnak az emberek például az ünneplésre, nehogy ilyesmi járjon a fejükben. És nincs egy perc nyugtuk.

Adela elcipelte magával a kis Raul Koczalski koncertjére. Még tizenöt éves sincs, de olvadoznak a zongorabillentyűk az ujjai alatt – mintha a tekintetével, a gondolatai erejével, a feje biccentésével irányítaná a hangszert. Ahogy én irányítom a gyalut, amikor kőmény-magos káposztát savanyítok.

Raul hamvasszőke, kerek arcú gyerek, a szeme világos, az arca rózsás és pufók. Mintha még az első szőrszál sem ütött volna át ezen a finom bőrön. Az embernek kedve támad belecsípni. Éppen ezt súgtam oda Adelának, amikor Raul kijött a közönség elé az első meghajlásra – Adela pedig az égre emelte a szemét, és keményen oldalba bökött hegyes, gonosz könyökével.

De aztán amikor ez a gyerek viaszszínű, szoborszerű ujjával hozzáért a zongora vicsorgó fogaihoz, elfogott a szégyen. Először Mozartot, Gluckot és Hummelt játszott, aztán már csak Chopin-keringőket és a *Fantaisie-Improptut*, és olyan kényelmetlenül, olyan feszélyezetten éreztem magam ezektől a hangoktól, mintha nem lenne jogom itt lenni és hallani őket: mivel én olyan jelentéktelen vagyok, nekem ezek túl szépek.

Ó, már nem is találtam mulatságosnak, hogy Raul Koczalski hét-évesen elnyerte a párizsi Zeneakadémia díját, nyolcévesen megírta az első operáját, tizenegy éves korára túl volt az ezredik hangverse-nyén, tizenkét évesen fellépett Nász ad-Din perzsa sah előtt, aki még örvendezhetett a fiú tehetségének, még meg is jutalmazta az

Udvari Zongorista címmel és az Oroszlán és Nap érdemrenddel, mielőtt végeztek volna vele a merénylők. A török szultán és a spanyol király is kitüntető címekkel halmozta el a kisfiút. És most ilyen közel ülhetek hozzá, ehhez a pufók, szőke hajú Oroszlán és Naphoz, és hallgathatom a muzsikáját.

Túl sok, határozottan túl sok van a téli ünnepekből.

Amikor a reggelit tálaltam, Petro megszólalt: „Milyen intelligens szolgálónk van. Nem csodálnám, ha ma este a modern haditechnikáról tartana előadást.”

Mit vétettem, hogy ennyire ki nem állhat?

Adela nagy nehezen rábeszélte, hogy velük mehessenek a világhírű illuzionista, Ernest Thorn lovag előadására. Adela tudja, hogy kiskorom óta érdekel a különféle csodák természete, minden, amit mágiának és varázslatnak hívnak. Mivel manapság már szinte mindenre van magyarázat a világon, most különösen csábítóak ezek a sötét helyek, hívogatnak, hogy hatoljak a lényegükig, és találjak választ.

Gyors időket, fényes időket élünk. Automobilon tizenöt kilométeres sebességgel suhannak a tiszmenicjai országúton a gyáripárosok, Margosches és Lieberman. Még nem is örültünk eleget a pompás gázlámpáknak, a pályaudvarunk máris villanyvilágítást kapott (még ha állandóan félhomály veszi is körül, a zsebtolvajok legnagyobb örömére). Még alig jártunk a császárpanorámába, ahol távoli tájak valóságosnak ható képei tűnnek fel a szemünk előtt, mint a mesében, és mintha megelevenednének, mozgásba lendülnének ezek a képek a mozgóképszínházban, amelyet Oeser úr tár elénk. Már el sem tudjuk képzelni sem magunkat, sem a várost az elefántként rikoltó gőzmozdonyok, az ormányukból ömlő zsíros koromfoltok, az izzó szén vasúti szaga nélkül. És azon már csak kacagunk, ha valamelyik anyóka felidézi, hogy amikor a kolomeai városházánál elindították a helyi vasutat, lépten-nyomon meg kellett állítani, mert le kellett terelni az embereket a sínekről a kecskéikkel együtt. Milyen vad és sötét kor volt az!

Manapság viszont – a fényképezőgépek néhány perc alatt örök időkre rögzítik a pontos képmásunkat, mintha a tükörben látnánk magunkat, csak még annál is pontosabban. A távbeszélő készülékkel pedig a süvítő légrétegeken és a zúgó viharon, falakon, fatörzseken és dombok gyűrődésein át egyazon pillanatban meghalod a hangját valakinek, akihez Margoschesnek egyre csak hajtania és hajtania kellene még tovább a száguldó automobilján. A röntgensugarak átlátnak az emberi testen, láthatóvá teszik minden belső részét. És minden apró részecske mindennap még parányibbakra osztódik, és mozgásban marad, kering körülöttünk, bennünk, mindenben, mindenhol. A lengyelfürt,* mint kiderült, nem azért alakul ki, mert „zsidósan készítjük és fogyasztjuk a halat”, nincs belőle „férfi” és „női”, a levágása sem okoz azonnali halált. Az érvágás pedig nemcsak pocsék gyógy mód, hanem még súlyos károkat is okozhat.

Ha ez így megy tovább, még Istenre is magyarázatot talál a fizika. Pár száz évvel ezelőtt ilyen szavakért megégettek volna a városháza mellett, én lettem volna a második boszorkány, akit a városunkban végeznek ki.

Szerintem, ha már hiszünk a csodákban, akkor legyenek ezek szórakoztató csodák – mint a világhírű illuzionista, Ernest Thorn chevalier, a lemergi Thorn Colosseum, „*a különféle nemzetközi bűvészeket külhoni módon reprezentáló vállalkozás*” tulajdonosának fellépése. Bár ez esetben sincs a legkisebb kétségem sem afelől, hogy a lovag minden csodatette csak jól kitalált bűvésztükk, és ott van a magyarázat karnyújtásnyira, a megigézett báméskodó orra előtt.

A Városi Moniuszko Színház gyönyörű aranykupolája olyan, mint egy drága szerviz kerek cukortartójának a fedele. Kapuoszlopai előtt, Mickiewicz carrarai fehér márványból faragott, ihletett háta mögött

* lengyelfürt (zsidófürt, plica polonica) – a hajas fejbőr betegsége, melynek során a haj vastag gombolyaggá áll össze. A 19. századi hiedelmek szerint nem szabad levágni, mert megvéd a betegségektől, az ördögi praktikáktól.

gyülekeztek a nézők: a „nagykutyák” – banktisztviselők, nagyvállalatok igazgatói, magas rangú vasúti méltóságok dús pofaszakállal, amelyet az Osztrák–Magyar Monarchiához való lojalitásuk jeleként növesztettek (némelyek magát Ferenc Józsefet is felülmúlták az önkéntes alattvalói erőfeszítésben, a császár pofaszakállja az 1867-es párizsi világiállítás idején burjánzott a legdúsabban), a színház belső terében megtekinthető, legújabb divat szerint öltözött hölgyekkel. Nem olyan könnyű követni a divatot, mint hihetnénk, mert most átmeneti korszakban van, a bő szabástól tart a szűk felé, és ez nem kevés zavart és kavarodást okoz. Ezért a szűk angol szoknyák mellett jó néhány *robe volante* hullámszik, a nehéz bársonyrátéteken csillogó drágakő-, gyöngy- és korallfüzérék, pántlikák, virágok rezegek – kapcsokkal óvatosan összetűzött öltözetek. Csak egyvalami közös bennük: a dekoltázs, amely nemcsak a mell egy részét tárja fel szépen, hanem a vállat is, a ruhadereket pedig épphogy megtartja egy vékonyka szalag vagy könnyű túllbetét. Ne feledkezzünk meg a valószínűtlen méretű kalapokról se, amelyeket még jobban felduzzasztanak a leggyeidebb fésűkkel és hajtűkkel feltűzött emeletes frizurák. A (sokszor tyúk- vagy egyenesen pulykaforma) hattyúnyakakat aranyláncok ékesítik, a tömött ékszeres ládikák mélyéről előásott medalionnal, szívvel, kereszttel. Ugyanilyen láncokon himbálóznak előre-hátra a legyezők: az egyik hölgy a karjára akasztja, a másik az övére. A cipő, a harisnya mindig passzol a ruha színéhez.

Még valami megváltozott a sztanzlavivi hölgyek alakján. Hát persze – olyan benyomást keltenek, mintha mindenki új mellett illesztett volna magára: most alacsonyabban áll és laposabb, ami egyébként jobban is illik az új szabású szoknyákhoz. A ruhaujjak egyre szűkebbek és hosszabbak – már csak az hiányzik, hogy rövidesen búcsút kelljen venni a kesztyűtől.

Igen buzgón mustrálják a melleket a mi kis helyi ficsúrjaink, ezek a keskeny bajuszt, egyenes választékot viselő, kiglancolt és

beillatosított gigerlik. Minden el van túlozva rajtuk, mintha erővel nyújtották volna ki őket több irányban: hatalmas gallérok, színpompás nyakkendőök a legfurcsább mintákkal, valószerűtlenül magas cilinderek (talán be sem férnek az ajtón).

Odakint is, idebent is csak Thorn lovag mágiájáról hallani fantasztikus történeteket: arról, hogyan oszlat szét dolgokat a levegőben, hogyan emelkednek a parancsára a föld fölé tárgyak és emberek, hogyan szeleteli darabokra, aztán forrasztja újra össze őket, hogyan nő ki egy pillanat alatt fa a parányi magból a színpadon, hogy mindjárt gyümölcsöt is teremjen, a tükrökből, gyertyalángból és átlátszó edényekben álló vízből pedig mozgó árnyak bukkannak fel, nyugtalanító táncot lejtenek, és válaszolnak a nézők kérdéseire.

Bent a színházteremben fülledt a levegő. A lámpák alig érezhető olajszaga keveredik a pomádé nehéz aromájával és a púder, a parfümök édeskés illatával. Selyem- és atlaszsuhogás nyomja el az izgatott suttogást. A székeket borító vörös bársony egyszerre érdes és finom tapintású. Izgatottság borzolja az idegeket: a hölgyek arca kipirult, az urak éppen ellenkezőleg, tartózkodóak és távolságtartók.

Hangtalan árny siklik végig a fal mentén, egymás után oltja el a lámpákat, sötétbe burkolva az aranyozott, bodros stukkókat, a zsöllyéket és a nézőteret, csak a félkör alakú, a függöny vérvörös redőivel keretezett színpad marad megvilágítva. Fokozatosan elcsúsztatva és elcsendesül a terem, csak a legyezők, az egzotikus pillangók verdesnek óriási, komor szárnyaikkal.

„Szépen megkérném, asszonyom, vegye le a fejéről ezt a karavellát” – hallatszik valahonnan a dühös suttogás.

„Az lehetetlen – hangzik a szenttelen válasz. – A kalapomat kalaptűk tartják. Szétszóródnak, és megsebesíthetnek valakit.”

„De nemcsak engem zavar, hárman nem látunk tőle!” – sürgeti a felháborodott férfi.

„Sajnálom, nem tehetek semmit” – feleli a hölgy, hirtelen szét-nyílik a legyező, és idegesen kavarja a levegőt, mintha tejszínhabot verne.

„Na persze! – sóhajt drámaian az úriember. – Mit várjon az ember ettől a közönségtől, mit várjon az ízlésük alapján. Nem mennek el Proszkurnicka és a Bojan* koncertjére, sem a Lublini Opera fellépésére, ehelyett idejönnek, hogy valami szemfényvesztő trükkjeit élvezzék!”

„Ó, Janovics úr! – szól egy csúfondáros leányhang. – A doktor úr bezzeg mindenhol ott van.”

„Még hozzá hímezett szorocskában!”** – sziszegi gúnyosan a karavellás hölgy. A teremben, mint széllokés a vízen, kuncogás és bátortalan, halk tiltakozó kiáltások futnak végig, de pont ebben a pillanatban megrebben a függöny, két oldalra húzódik, és felfedi a színpadot, melynek közepén egy piros-kék kínai pagoda áll, pajkosan fölfelé kunkorodó szélű tetőekkel. A tetők alatt két egyforma szalmacsutak lóg zsinóron.

Beáll a csend, időnként széknycorgás, köhintés vagy gyomorkorgás töri meg. Fentről és két oldalról kapja a fényt a pagoda, a színpad többi része félhomályban marad. A nézők figyelmesen szemlélik ezt a teret, próbálnak felfedezni rajta valami egészen jelentéktelen mozgást, elcsípni legalább egy utalást arra, hogy egy pillanat múlva rendkívüli esemény kezdődik. Visszafogják a türelmetlenség belső rugóját, tökéletesen felkészülnek arra, hogy mindjárt kiugrik valahonnan egy nem e világi lény, vagy előmászik egy hihetetlenül torzonborz alak, valami, ami felülmúlna minden képzeletet. És erre

* Bojan – ukrán zenészek és énekesek társasága. Ilyen egyletek alakultak a 19. század végén Lembergben, Brezánban, Kolomeában, Csernyivciben, Ternopilban, Sztrijben, Sztaniszlavivban, és a II. világháborúig működtek.

** szorocska – hagyományos motívumokkal, Galiciában általában keresztiszemes mintával hímezett ukrán ing

teljes mértékben felkészültek, koncentrálnak, meg vannak rettenve, a végletekig fel vannak ajzva.

De nem történik semmi. Eltelik öt perc. Hét. Nyolc. A színpad mindvégig unalmas és sötét. A pagodát a legapróbb részletekig át-vizsgálták, de csak ostobán, teljesen értelmetlenül meredezik.

És az érfalként feszülő hangulat lassan kezd leülni, felváltja a csalódás és az ingerültség. Most egyetlen kötélrancos sem tudna végigmenni rajta, veszélyesen imbolyogva a közönség feje fölött.

Egyre élesebben nyikorognak a székek, erősödik a suttogás, egységes zsongássá olvad össze, és egyre sűrűbben válnak ki belőle egyedi, szinte harsogó kurjantások. Ásításhullám fut végig az egész termen, egyik nézőről a másikra ragad, beleegyezés vagy akarat nélkül – olyan közel vagyunk, hogy meg tudnánk csókolni egymást. Egy ősz hajú, erőteljes testalkatú úr (a sötétben nehéz kivenni, de talán a mogorva Bibring lehet, a patikus) recsegve és fújtatva próbál felállni a székről, a karfába és a szomszédai kinyújtott kezébe kapaszkodik, de minduntalan lomhán visszarogy, a szeméről lepottyan a monokli, és tehetetlenül csüng a láncon, míg Bibring úr (igen, tényleg ő az) felfúj arccal, kitágult orrlyukakkal majdhogynem szikrát hány mérgében.

Néhány nézőnek már sikerült kijutnia, mások nem tudják eldönteni, mit csináljanak: várjanak tovább, vagy követeljék vissza a jegy árát.

És egyszer csak ez az egész nyugtalan tajték elenyészik, mintha homok nyelné el. „Áááááh” – sóhajt fel a nézőközönség, egy pillanatra a mesebeli óriás roppant tüdejévé lényegülve át. A kevésbé szemfülesek riadtan kérdezzetik: „Micsoda? Mi az? Mi történt?” – és el is hallgatnak mindjárt, miután felfogták, *mit* szalasztottak el. De valami megfoghatatlan módon így is pontosan tudják, mi történt a színpadon.

Mert ott, egyenesen a levegőből, a kék-piros kínai pagoda előtt megjelent Ernest Thorn chevalier személyesen.

Nem a kulisszák mögül jött, nem a pagodából lépett ki, nem a színpad homályából siklott elő. Nem történt semmi mozgás, nem kavarta fel semmi az álló levegőt. A teremben minden jelenlévő megesküdtött volna: Thorn chevalier egész idő alatt ott volt a színpad közepén, attól a pillanattól fogva, amikor feltárult a függöny, mozdulatlanul állt és a nézőket figyelte.

Miért nem láttuk?

Thorn mereven áll, mint egy rovar, amikor gallyat vagy elszáradt falevelet utánoz. Látom: nem pislog, a mellkasa nem emelkedik a lélegzettől. Az arca nyugodt, összeszedett, nincs rajta feszültség. Egyenesen maga elé néz – de mintha egyszerre látná az egész termet, a páholyokat, a hátsó sorokat, látja a takarásban megbújó színpadi munkásokat. Kissé összehúzott bal szeme kisebbnek látszik a jobbnál, a bal szemöldöke alacsonyabban áll, mint a másik. Ettől olyan az arc kifejezése a lovagnak, mint egy vén kópénak. Az orra hegyén enyhe kis árok. Rövidre nyírt, dús, szürke bajsza és ugyanolyan, gondozott szakállá van.

A chevalier fején selyemcilinder, fecskefarkú frakkot visel, ami kiemeli arisztokratikus alakját. A frakk alatt hófehér ing, magas, keményített, kihajtott gallérral. Smaragdszínű szikrákat vetnek feltűnően drága mandzsettagombjai. Az ing fölött háromgombos fehér pikémellény. Selyem csokornyakkendő. A mellzsebben fehér díszzsebkendő, a kezén fehér kesztyű. Kifogástalan illuzionista. A nadrágján selyemlampasz. Csillogó fekete lakkcipő. Könyökben meghajlított jobb kezén átvetve egy fekete kelme. Thorn egy kis børszíjas utazóládát tart a kezében.

„Tudom, hogyan csinálta” – sűgom Adela fülébe, aki köztem és Petro között ül közepén, és erősen szorítja mindkettőnk kezét. Petro is közelebb húzódik, hogy hallja, mit mondok. Észreveszem, hogy lapos pillantást vet rám Helena Festenburg asszony, a városi műkedvelő színtársulat egyik szervezője, és vonalszerűvé szorítja össze ideges ajkait.

De folytatom, ki akarom elégíteni Petro és Adela kíváncsiságát:
„Tetőtől talpig be volt burkolva azzal a kelmével, amit most a kezében tart. Belülről kék-piros, tarka, mint a pagoda, ezért folynak össze.”

Biztosan tudom, hogy nem csak kitaláltam, hanem határozottan láttam, milyen puhán csúszott le a selyemlepel – mintha valaki lehúzta volna a levegő legfelső, legvékonyabb rétegét.

A szemfényvesztés leleplezéséhez elég figyelni. És tisztességgel bevallani: pontosan azt látjuk, amit látunk.

Adela tagadólag csóválja a fejét. Örök gyerek, hinni akar a csodákban. Petro ravaszul hunyorog, megértően mosolyog rám.

Amikor újra elcsöndesedik a terem, Thorn szinte észrevétlenül megmozdítja a fejét, vár még néhány hosszú másodpercig, aztán egyes ujaival kinyitja a ládát, és színes ruhadarabokat, hosszú, hímzett ingeket, bő szárú, masnikkal és fodrokkal díszített nadrágokat, tüllöket, csipkéket és tarka mintás sálakat, felkunkorodó orrú bőrpapucsokat húz elő belőle. Mindezeket sietség nélkül felmutatja a nézőknek, egyiket a másik után, minden oldalról, és halomba rakja a padlón. Aztán fejfelé fordítja a ládát, kirázza, és azt kéri, hogy ellenőrizzük, nem bújt-e meg valami a piros atlaszbélésben. Legföljebb talán néhány zsinórgombolyag.

Thorn levesz a pagodáról egy nyaláb szalmát, gondosan elegyengeti, és elkezdi kitömni vele az öltözék darabjait egymás után. Kis idő múlva ott áll mellette egy zsinórral szorosan körbetekert szalmabáb nő, az arca zsákvászon, tornyos turbánját középen bross tartja össze, ruhája hosszú, földig ér. A chevalier hozzáfog a másik alakhoz, gyakorlott mozdulatokkal, mint egy hentes, aki kása és vér keverékével tölti meg a szívós disznóbelet, szalmával tömi ki az alsóinget. A másik báb egy férfi sötét salaváriban és fehér ingben, csupasz arcán pödört, hetyke fekete műbajusz.

Thorn villámgyorsan kitöm szalmával egy kislányt, pár körkörös mozdulat, néhány erős csomó – és csatlakozhat a családhoz. Thorn

a nagy szalmabábok lábához ülteti, törökülésben helyezi el a nadrágba bújtatott, tehetetlen lábakat, a kezébe szitárt nyom. Aztán selyemmel takarja le a szalmafigurát, óvatos, gyengéd mozdulatokkal végigsimítja a baba fejét, a vállát, a lábát, lágyan megpaskolja, ujjai közé veszi a redőket, megigazgatja és kisimítja őket, megint visszatér az arcához – és egyszer csak világossá válik, hogy ott, ahol egy perce csak egy sima, szalmával kitömött vászongömb volt, egyszerre arcvonások jelennek meg: kirajzolódik a szem, az orr hegye, a pufók orcák. Ugyanakkor felhangzik egy halk, elnyújtott hang, és enyhén lüktető visszhangot kelt a nézők testében. Egyre hangsabbak a hangok, kivehető dallam kúszik elő a selyem alól, amely már reszketni kezd az illuzionista keze alatt. Thorn könnyedén, két ujjal megragadja a leplet, és lassan maga felé húzza.

„Ááááh” – sóhajt a közönség. A két szalmabáb mellett egy igazi, élő gyerek ül, aprócska és vézna, az arca puha, a tekintete komoly, a szemét erősen kiemeli a sötét festék, a szitár húrjait pengeti, és lágyan ringatja méretes turbánnal körütekert fejét.

Thorn életre kelti a nőt és a férfit is, egymás után takarja le őket a lepellet. A nő arca vastagon ki van festve: pirosuló orcák, vérvörös száj, szénfekete szemöldök. A férfi elég kis termetű, sovány, ugyanolyan törékeny, mint a társnője: keskeny arcán (a szeme és a szemöldöke neki is erősen ki van húzva) műbajusz meredezik, ugyanolyan ügyetlenül, mint a szalmabáb fejéül szolgáló vászongömbön.

A szitár kaotikus, nem túl dallamos hangjaira táncol a pár. Habár a férfi és a nő mozdulatait se nagyon nevezhetjük tánccnak: úgy ringatóznak, mint az álombéli lidércek, álmatagon forgatják a fejüket, úgy görbítik a hátukat, mintha hosszú álom után nyújtózkodnának, az ujjaik hegyével érintik egymást, mintha egy elfeledett személyt próbálnának felidézni.

„Hát ezt mivel magyarázza, mindentudó asszonyosság?” – hallom a hátam mögött a rosszmájú suttogást. Petro szája jobb csücskében megjelenik egy félmosoly.

„Később, később megmondom – intem le. – Most mindent meg kell jegyezni.”

Festenburg asszony úgy sziszeg ránk, mint egy mérges lúd, még a begyét is felfújja. Adelára nézek: a szeme tágra nyitva, a szája tátva maradt, talán még levegőt venni is elfelejtett. Petro követi a pillantásomat, egy pillanatig Adela fénylő arcát figyeli, és látom, hogy elárasztják az érzelmek – ő is felragyog, és elakad a lélegzete. Megint a színpad felé fordulok, de valami elrontja az előadás élvezetét, valamilyen élősködő telepedett a szívemre, és mérgezi a véretem.

Időközben a gyerek leteszi a szitárt a padlóra (a szitár magától játszik tovább – még a húrok rezgését is látni), és csatlakozik a tánc-hoz. Kézen jár, a lábfeje a tarkóját érinti, keresztbe teszi a turbánján. Csomóba tekeredik, többször átfordul. Talpra áll, hátrahajlik, kezét a padlóra támasztja, a lábfejehez gyalogol vele, a négy végtagján lépeget, teljesen félbehajtván. Aztán újra csomóba tekeredik és Thorn lábához gurul. A chevalier óvatosan, két kézzel fölemeli az élő labdát, és belerakja egy kerek dobozba – nem sokkal nagyobb, mint egy cilindertok.

Látom, hogy Festenburg asszonyt ájulás kerülgeti: elfordította a fejét, megtörölte a homlokát, lehunyta a szemét. A nézők tenyerükbe temetik az arcukat, feljajdulnak, szívükhöz kapnak.

Thorn leteszi a dobozt egy észrevétlenül kiterített kis szőnyegre, a szerelmespár lábai elé – ők még mindig megbűvölten táncolnak – aztán egyetlen lágy kézmozdulattal befedi a három alakot ugyanazzal a selyemleppellel. Néhány percig még kivehetők a kelme alatt a testek kidudorodó részei, de kis idő múlva minden megdermed. Az illuzionista magához húzza a leplet, és oldalt lép. „Ááááhhh – sóhajt fel a kábult nézősereg –, ááááhhh, ááááhhh.”

A férfi és a nő eltűnt. Nincsenek itt sem ők, sem a szalmabábok, sem a ruhák. A gyerek a levegőben, méterekkel a talaj fölött üldögél: furcsa, ahogy a hatalmas turbán körülfogja a kicsiny fejet, az arcocska gyerektől szokatlan módon komoly, laza redőkben csüngő ruhája alól csak a keze látszik ki, farkarót tart – ez az egyetlen tárgy érinti a földet.

Thorn a lepel alá rejtja a gyereket, lassan körbejárja, gyengéden kisimítja és megigazgatja az anyagot – aztán megint leveszi a selymet.

A gyerek még mindig a levegőben lebeg. Vagy nem – nem is gyerek: ugyanaz az öltözék, ugyanúgy kihúzza a szeme fekete tussal. A vonásai, az arcformája, az arckifejezése, a komolysága – minden nagyon hasonló, de a színpadon most egy felnőtt nő áll: a ruhája megfeszül kerek mellén, a szeme alatt petyhüdt bőr, a szája sarkában keserűség.

A nő eltűnik a lepel alatt, és egy pillanat múlva új alakban kerül elő. Most öregasszony mély ráncokkal és hamuszürke arccal. Lecsüngő szemhéja szinte teljesen eltakarja fakó szemét, színtelen ajka legörbül. Ha figyelmesen nézzük, most is felismerhetjük benne azt a különös kislányt, aki szitáron játszott.

Végtelenül szomorú ez a látvány. Tovább játszik az eldobott szitár, mintha azt mondaná: ti elmúltok, én tovább élek. Kellemetlen, süsögő nesz keveredik a hangjaiba. Úgy látom, ez Thorn lovagot is zavarja: már nem olyan nyugodt az arca, kérdőn néz az öregasszonyra. Odamegy hozzá, kinyújtja a kezét, készül ráborítani a selymet. Az öregasszony hörögni kezd, elszürkült ajkai közül egy köhögésroham hatására habos nyál bukik elő. Előrehajol, és arccal a botot tartó kézre zuhan. Thorn idegesen előrelép, nyakon ragadja, elugrik. A selyemlepel elröppen, mint egy vészjósló madár. A függöny nyikorogva, lassan összehúzódik. A nézők még látják, ahogy Thorn ledobja a cilinderét, lerántja a kezéről a kesztyűt, és a földre hajtja.

Elszórt, bizonytalan taps hallatszik.

A többi néző csöndben ül, moccani sem mer. Az előadás rövidebb lett, mint ahogy a plakátok ígérték.